

20.4.2021

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ haluaa kommentoida tieteellisten seurain valtuuskunnan oppimisen avoimuuden asiantuntijaryhmän neljää suositusta: 1) avoimen oppimisen osaamisvaatimukset, 2) suositus oppimisen ja oppimateriaalien avoimuudesta meritoitumiseen, 3) avointen oppimateriaalien laatuksiteeristö ja 4) opas avointen oppimateriaalien saavutettavuudesta.

Yleistä

Tekijänoikeuslaki antaa opettajalle oikeuden päättää oman oppimateriaalinsa avaamisesta tai avaamatta jättämisestä. Ketään ei voida pakottaa oppimateriaalien avoimeen julkaisemiseen. Monissa korkeakouluissa on kuitenkin käytössä menettely, jossa osaltaan on kyse vertaavuudesta paktoon. Tekijänoikeuksia vaaditaan luovuttamaan työnantajalle hyvin kattavasti ja ilman erillistä korvausta jo työsopimuksen tekovaiheessa. Työntekijän neuvotteluasema tällaisessa tilanteessa on heikko. Suosituksissa on otettava tiukemmin kantaa siihen, että oppimateriaalin avoin julkaiseminen on vapaaehtoista ja jokaisen opettajan omassa päätäntävallassa. Vaikka oppimateriaalien avaamista ei suoraan pakotettaisikaan, menettely, jossa työntekijältä vaaditaan kaikkien tekijänoikeuksien luovuttamista työnantajalle ilman korvausta, on hyvin kohtuuton työntekijälle. Suosituksissa pitää tehdä selväksi, ettei se ole oikea keino edistää oppimisen ja oppimateriaalien avoimuutta.

Avoimien oppimateriaalien tekeminen ja julkaiseminen vaatii paljon resursseja ja rahoitusta, joita ei tällä hetkellä suurimmalla osalla korkeakouluista ole. Suosituksissa tulee kiinnittää enemmän huomiota tähän. Suosituksissa tulisi ottaa kantaa kohtuullisen korvauksen maksamisesta materiaalien laatijalle. Riittävien resurssien ja rahoituksen tarjoaminen on edellytys avoimen oppimisen edistämiseksi. Jos avointa oppimista ja avoimia oppimateriaaleja halutaan korkeakouluissa edistää, tulee prioriteettina olla tarvittavien resurssien ja kannustimien ohjaaminen tuohon työhön. Avoimuutta ei voida edistää opettajien vapaaehtoistyöllä ja työssä jaksamisen vaarantamisella.

1) Avoimen oppimisen osaamisvaatimukset

OAJ ehdottaa, että suosituksen yhtenä osaamisvaatimuksena tuodaan esiin tekijänoikeudet. Avointa oppimateriaalia tekevän on tärkeää ymmärtää tekijänoikeuksien tuomioa rajoituksia toimilleen sekä tiedostaa mitä tekijänoikeuksia hänellä itsellään on tuottamaansa aineistoon.

2) Suositus oppimisen ja oppimateriaalien avoimuudesta meritoitumiseen

OAJ pitää tärkeänä, että tieteen avoimuus ja tekijänoikeuksista luopuminen erotetaan selkeästi. Näemme erittäin ongelmallisena sen, että opetushenkilöstä ne, jotka ovat valmiita luopumaan omaisuudestaan eli lahjoittamaan tekijänoikeudet korvauksetta meritoituvat muita paremmin.

20.4.2021

Tekijänoikeuksia koskevat kysymykset ovat olennainen asia, kun puhutaan avoimista oppimateriaaleista. OAJ pitää erittäin tärkeänä, että suosituksessa linjataan selvästi, että päätäntävalta oppimateriaalien avaamisesta on opettajalla, ja ettei avoimuuden edistäminen tarkoita sitä, että oppimateriaalien tekijänoikeuksia olisi välttämätöntä siirtää korkeakouluille.

OAJ pitää tärkeänä, että suosituksessa korostetaan opetusmateriaalin laatijan päätäntävaltaa omaan materiaaliinsa. Sen lisäksi, että päätäntävalta koskee sitä, avaa materiaaleja ollenkaan vai ei, koskee se myös sitä, millä ehdoin materiaaleja avataan. Avoin julkaiseminen on mahdollista ilman, että luovuttaa esimerkiksi muokkausoikeutta materiaaliin. OAJ pitääkin ongelmallisena, että sellainen oppimateriaali, johon on avattu myös muokkausoikeudet, meritoisi enemmän kuin muutoin avoin oppimateriaali.

Suosituksessa määritellään opettajien osaamistasoja. Jotta eri vaatimukset eri osaamistasoilla on mahdollista toteuttaa, edellyttää se sitä, että osaamisen vahvistamiseen varataan työaika. Opettajille ei voi tulla uusia työtehtäviä ilman, että niistä sovitaan, ja että niihin varataan työaika.

Oppimateriaalien avaaminen on aikaa vievää työtä, johon opettajien työaika ei nykyisillä resursseilla riitä. Jos avaamista todella halutaan edistää, vaaditaan selkeitä linjauksia resursseihin liittyen, sillä vaikka avoimet materiaalit ovat käyttäjälleen ilmaisia, ne eivät sitä niiden laatijoille ole. Avoimet oppimateriaalit eivät siis saa toimia säästökeinona, vaan on varmistettava, että niiden laatijat saavat resursoidun työajan lisäksi myös kohtuullisen korvauksen tästä ylimääräisestä työstä.

Aoe.fi on yksi sivusto, mutta ei ainoa. OAJ ehdottaa, että maininta aoe.fi sivustosta poistetaan suosituksesta.

3) Avointen oppimateriaalien laatukriteeristö

Avoimet oppimateriaalit ei saa johtaa siihen, että niitä käytetään niiden maksuttomuuden vuoksi säästökeinona. Vaikka avoimet oppimateriaalit ovat käyttäjälleen maksuttomia, ne eivät ole sitä tekijälleen. Jos halutaan laadukkaita avoimia oppimateriaaleja, tulee varmistaa riittävät resurssit ja rahoitus niiden luomiseen. Resurssit ja rahoitus pitää olla yksi kriteereistä.

4) Opas avointen oppimateriaalien saavutettavuudesta

Laki asettaa saavutettavuusvaatimukset organisaatioille. On siis organisaation vastuulla kouluttaa ja toimeenpanna lain edellyttämät saavutettavuustoimet sekä varata siihen riittävät resurssit, eikä lain veloitteiden toteuttaminen voi kaatua yksittäisten työntekijöiden varaan.

20.4.2021

OAJ ehdottaa, että suosituksen rakennetta muutetaan ja vastuita selkeytetään. Saavutettavuusvaatimukset on asetettu ensisijaisesti organisaatioille, ei yksittäisille opettajille. Nyt suosituksessa tarkastellaan, miten organisaatio voi tukea saavutettavuutta.

Lain soveltamisala sisältää useita rajoituksia, joista yliopisto-opetuksen kannalta keskeinen on se, ettei lakia sovelleta yliopistolain ja ammattikorkeakoululain mukaisessa opetuksessa, kun verkkosivusto tai mobiilisovellus tuotetaan opetuksen yhteydessä ja sen käyttö tapahtuu rajatussa ryhmässä määräaikaista. Lain saavutettavuusvaatimukset eivät koske myöskään suoria videolähetyksiä. Tämä on syytä ottaa myös huomioon suosituksessa.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ

Heljä Misukka
koulutusjohtaja

Ira Hietanen-Tanskanen
lakimies